

بررسی تأثیر گذاری خصوصی سازی بر کیفیت سود گزارش شده قبل و بعد از واگذاری در بانک های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران

نسرين سيادتي^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۰۴/۰۲ تاریخ چاپ: ۱۳۹۹/۰۴/۱۶

چکیده

یکی از مهمترین عوامل بقاء و تداوم فعالیت ها در مؤسسات غیرانتفاعی، عامل سود عملیاتی می باشد. علیرغم ورود بانک های دولتی از سال ۱۳۸۸ به بعد در بورس اوراق بهادار، تاکنون تحقیقات اندکی در خصوص ارزیابی عملکرد بانک ها قبل و بعد از ورود به بورس اوراق بهادار صورت پذیرفته است. هدف از انجام این پژوهش بررسی اثرات خصوصی سازی بر کیفیت سود گزارش شده بانک های خصوصی قبل و بعد از واگذاری می باشد. بدین منظور رابطه بین هر یک از ابعاد کیفیت سود (شامل: کیفیت ارقام تعهدی، پایداری سود و قابلیت پیش بینی کنندگی سود) قبل و بعد از خصوصی سازی در قالب فرضیه های پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است. برای بررسی این موضوع از اطلاعات سه بانک ملت، تجارت و صادرات استفاده شده است. این تحقیق از نوع کاربردی و توصیفی پس رویدادی است و برای آزمون فرضیه های پژوهش از رگرسیون چندمتغیره و برای مقایسه نهایی کیفیت سود قبل و بعد از خصوصی سازی از آزمون تی استفاده شده است. ابزار تحلیل داده ها در این پژوهش نرم افزار SPSS بوده است. نتایج تحقیق حاکی از این است که کیفیت ارقام تعهدی و پایداری سود قبل و بعد از خصوصی سازی تغییری نداشته ولی قابلیت پیش بینی کنندگی سود افزایش یافته است.

واژگان کلیدی

کیفیت سود، خصوصی سازی، ارقام تعهدی، پایداری سود، پیش بینی کنندگی سود

^۱ کارشناس مالی (n.siadati@gmail.com)

مقدمه

خصوصی سازی فرایندی اجرایی، مالی و حقوقی است که دولتها در بسیاری از کشورهای جهان برای انجام اصلاحات در اقتصاد و نظام اداری کشور به اجرا در می آورند. واژه "خصوصی سازی" حاکی از تغییر در تعادل بین حکومت و بازار و به نفع بازار است. مفهوم خصوصی سازی بر وجود دو حوزه خصوصی و عمومی دلالت دارد که معنای آن تحول و نقل و انتقال دارایی ها، تصدی ها و مدیریت ها بین این دو عرصه است. هدف آن اجرای شیوه ها و سیاست هایی برای افزایش نقش نیروهای بازار آزاد در اقتصاد ملی کشورها و وسیله ای برای افزایش کارایی عملیات یک موسسه اقتصادی است. این پیش بینی به جهت مبانی تئوریک و علمی در سطح اقتصاد خرد و همچنین تجربه سایر کشورها امری پذیرفته شده است؛ اما نکته غامض و پیچیده، چگونگی انجام آن و در پیچیده ترین مسئله آن یعنی انتقال مالکیت و نیز شکل گیری بخش خصوصی در جامعه است. نزدیک به یک دهه است که موضوع خصوصی سازی و تفاوت های آن با بخش دولتی میان دولت، سازمانهای غیر دولتی، صنایع، بانکها و دانشگاههای کشور مطرح است و پیوسته به این نکته تاکید می شود که بخش خصوصی دارای عملکردی با کیفیت و بخش دولتی تا حدودی از چنین عملکردی محروم است.

هدف اصلی از انجام این پژوهش بررسی اثرات خصوصی سازی بر کیفیت سود گزارش شده بانک های خصوصی قبل و بعد از واگذاری و نیز ارائه راهکارها و اقدامات مناسب همگام با خصوصی سازی بانک ها می باشد. بطور کلی این پژوهش در بخش کاربردی نیز اهداف زیر را دنبال می نماید: ۱ - بانک های دولتی و بانکهای خصوصی پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می توانند با استفاده از نتایج به دست آمده از این تحقیق از ارتباط بین خصوصی سازی و کیفیت سود گزارش شده اطلاع حاصل کنند. ۲ - سرمایه گذاران و تحلیل گران مالی و سایر استفاده کنندگان می توانند با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق، شرکت های زیر مجموعه بانک مورد نظر خود برای سرمایه گذاری را ارزیابی و نسبت به قابلیت اتکای اقلام صورت های مالی آن شرکت ها تصمیم گیری نمایند. ۳ - مؤسسات حسابرسی می توانند با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق نسبت به وضعیت فعلی بانک ها اطلاع حاصل کرده و در جهت پیشبرد اهداف و برنامه های حسابرسی خود برای انجام یک حسابرسی با کیفیت برنامه ریزی نمایند. ۴ - مدیران بانک ها می توانند با توجه به نتایج به دست آمده از این تحقیق از تاثیر خصوصی سازی بر کیفیت سود خود اطلاع حاصل کنند.

مبانی نظری پژوهش

واژه خصوصی کردن و خصوصی گرایی برای اولین بار در زبان انگلیسی در سال ۱۹۸۳ در فرهنگ لغت دانشگاهی جدید وبستر چاپ و رسماً تصویب شد. از واژه خصوصی کردن، معانی متفاوتی به ذهن خطور میکند. یکی از طرق تبیین معنی این واژه، ارتباط دادن آن با فعالیتها و اقدامات دولت در جهت تامین کالاها و خدمات است؛ اما کاربرد واژه خصوصی سازی برای فروش داراییهای بخش عمومی، پدیده بارز دهه ۱۹۸۰ است. (خورشید، ۱۳۸۷). در واقع خصوصی سازی فروش سنجیده و عمدی مؤسسات با مالکیت دولتی به عاملان اقتصادی توسط دولت می باشد.

خصوصی سازی به عنوان یکی از ابزارهای اصلی ایجاد یک اقتصاد بازار گرا عنوان شده است. بازسازی ساختار و تغییر در سطح مؤسسه باید در این روش مورد مطالعه قرار گیرد. خصوصی سازی یعنی تغییر فضای حاکم بر مؤسسات دولتی به نحوی که در عین حفظ بافت اصلی فعالیت، صرفاً فضای مذکور تغییر یافته و شرایط بازار بر نحوه مؤسسه طوری تاثیر گذارد که انگیزه و مکانیسم های بخش خصوصی ملاک تصمیم گیری در مؤسسه مذکور قرار گیرد. خصوصی سازی به طور عموم به فروش دارایی بنگاه های عمومی یا سهام شدن در شرکت های خصوصی یا شخصی اطلاق میشود. البته این تعریف تنها تعریفی مجرد از خصوصی سازی است. تعریف جامع تر آن به محدود کردن نقش دولت و ارائه سیاست ها و روش هایی برای تقویت اقتصاد بازار آزاد، مربوط می شود. خصوصی سازی یا پیش دستی در انجام آن، فقط اگر همراه با پدیدار شدن مالکان جدید و سرمایه گذاران خارجی با یک انگیزه سود قوی به جای کارکنان داخلی یا حتی مدیران همراه شود به بازسازی ساختار مؤثر شرکتها منجر میشود. (نوبتی. علیرضا، ۱۳۸۷).

مروری بر ماهیت اصل ۴۴ قانون اساسی و سیاستهای اجرایی آن

در سال های اخیر، دولت به سمت خصوصی سازی و واگذاری سهام شرکت های دولتی به بخش خصوصی روی آورده است، در ایران خصوصی سازی نخستین بار در برنامه اول توسعه اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی به منظور ارتقای کارآئی و کاهش حجم تصدی دولت در فعالیت های اقتصادی و استفاده بهینه از امکانات کشور مطرح گردید و طبق اصل ۴۴ قانون اساسی این امر سرعت بیشتری به خود گرفته است، یکی از مهم ترین اهداف دولت ها از پیاده سازی سیاست های خصوصی سازی، افزایش کارآئی و از طرفی کاستن از میزان فشارهای وارده به دولت به واسطه زیان دهی شرکت های دولتی بوده است.

مفهوم خصوصی سازی در اوایل دهه ی ۸۰ میلادی در کشورهای سرمایه داری غربی که قسمت اعظم اقتصادشان در آن زمان خصوصی بود مطرح و سپس از طریق نهادهای بین المللی نظیر بانک جهانی و صندوق بین المللی پول به کشورهای دیگر نیز توصیه شد. تاکنون این سیاست در اکثر کشورهای دنیا اعمال گردیده و نتایج متفاوتی نیز بدنبال داشته است. در ساده ترین حالت، خصوصی سازی را میتوان انتقال مالکیت تعریف کرد در واقع خصوصی سازی می تواند به مفهوم خط مشی های مبتکرانه در جهت تغییر تعادل بین دولت و بازار و به نفع بازار باشد (کی و تامسون، ۱۹۸۶).

ابلاغ بخشهایی از اصلاح صدر اصل ۴۴، ورود بخش خصوصی به بخشهایی که قبلاً فعالیت در آنها در انحصار دولت قرار داشت را امکان پذیر کرد و ابلاغ بند (ج) نیز نوید بخش واگذاری این بخشها به عموم مردم است. بدین ترتیب بر اساس بند "الف" اصل ۴۴ قانون اساسی دولت حق فعالیت اقتصادی جدید خارج از موارد صدر اصل ۴۴ را ندارد و موظف است هرگونه فعالیت شامل تداوم فعالیتهای قبلی و بهره برداری از آن را که مشمول عناوین صدر اصل ۴۴ نباشد، حداکثر تا پایان برنامه پنج ساله چهارم سالیانه با ۲۰٪ کاهش فعالیت به بخشهای تعاونی و خصوصی و عمومی غیردولتی واگذار کند. این بند را می توان خط قرمز دولت در فعالیتهای اقتصادی در نظر گرفت، بند "ب" اصل ۴۴ قانون اساسی نیز اجازه می دهد مردم در تمام فعالیتهای اقتصادی وارد شوند و بند "ج" این اصل، ۸۰ درصد از کل مالکیت دولت را به

دست مردم می سپارد و حداقل ۱۰۰ هزار میلیارد تومان سرمایه دولت در اختیار مردم قرار می دهد. از جمله اهداف دیگر این ابلاغ، تحقق عدالت اجتماعی از طریق گسترش مالکیت و افزایش سهم بخش خصوصی و تعاونی است.

کیفیت سود و معیارهای اندازه گیری آن

کیفیت سود یک معیار مهم برای سلامت مالی واحد تجاری است شیپرو وینسنت کیفیت سود را حدی می داند که سود گزارش شده نشان دهنده ی سود هکسین باشد. (سدیدی، ۱۳۹۱) از آنجایی که سود هکسین قابل مشاهده نیست، شیپرو وینسنت سه بعد را برای ارزیابی کیفیت سود در نظر میگیرند: پایداری، قابلیت پیش بینی و نوسان پذیری سود این ابعاد مطابق با چارچوب نظری است. تیتز ۵ می گوید برخی از افراد کیفیت سود را توانایی سود حسابداری برای انعکاس رویدادهای اقتصادی می دانند. با توجه به تعاریف مختلف کیفیت سود، مدلهای متفاوتی هم برای ارزیابی آن وجود دارد بیشتر این مدلها و تعاریف مشابه هستند ولی هیچ کدام دید جامعی نسبت به کیفیت سود ندارند (نوروش، ایرج، مجیدی، رضا، ۱۳۸۴).

از جمله معیارهای مورد استفاده در این تحقیق اندازه گیری کیفیت سود با توجه به معیارهای پایداری سود، قابلیت پیش بینی کنندگی و کیفیت ارقام تعهدی است. پایداری سود به معنای تکرار پذیری (استمرار) سود جاری است، قابلیت پیش بینی کنندگی به معنای سودمندی در پیش بینی سودهای آتی است، برخی از تحلیل گران معتقدند هر چه نسبت جریان نقد (CFO) به سود خالص بیشتر باشد کیفیت سود بالاتر است به عبارت دیگر یک واحد تجاری با سطح بالای درآمد و جریان نقد پایین ممکن است مشکوک به شناسایی در آمد و یا معوق کردن هزینه ها باشد.

پیشینه تحقیق

بررسی پیرامون موضوع کلی خصوصی سازی موضوع نسبتا جدیدی نمی باشد. مطالعات متعددی در خصوص کارایی شرکتها قبل و پس از خصوصی سازی انجام گرفته است. عمده مطالعات انجام گرفته قبلی پیرامون چالشهای کلی واگذاری شرکتها دولتی و بانکها به بخش خصوصی و بررسی تجربیات سایر کشورها در این زمینه است. البته به ندرت مطالعه موردی در زمینه یک بانک با بررسی دقیق شاخصهای مالی نیز صورت گرفته است (عسگری و مرادیان، ۱۳۹۲).

تحقیقات خارجی

آلوز (۲۰۱۲) رابطه بین ساختار مالکیت شرکتی و مدیریت سود را در پرتغال در سالهای ۲۰۰۲ الی ۲۰۰۷ مورد بررسی قرار داد. تسلط سهامداران بزرگ، ویژگی ساختار نظام راهبری در پرتغال است که به صورت مستقیم یا غیرمستقیم تصمیمات مدیریت را تحت تاثیر قرار میدهد. محقق ساختار مالکیتی را با استفاده از سه متغیر تمرکز مالکیت، مالکیت نهادی و مدیریتی اندازه گیری کرد. او دریافت ارقام تعهدی غیراختیاری به عنوان شاخصی از مدیریت سود، رابطه ای منفی با مالکیت نهادی و تمرکز مالکیت دارند و از اینرو این دو متغیر با کاهش سطح مدیریت سود، موجب بهبود کیفیت سود می شوند (مجتهدزاده و اثنی عشری، ۱۳۹۱).

گوین (۲۰۱۱) بررسی کرد که آیا رفتار فرصت طلبانه مدیر در فرایند خصوصی سازی، کارایی عملیاتی و مالی ناشی از این پدیده را تحت تاثیر قرار می دهد؟ او برای پاسخ به این سوال ارقام تعهدی اختیاری ۶۳ شرکت خصوصی شده در

سالهای ۱۹۹۰ الی ۲۰۰۰ را در بازه ای سه ساله حول نقطه خصوصی سازی با ارقام تعهدی اختیاری شرکتها بعد از خصوصی سازی مقایسه کرد. نتایج نشان داد ارقام تعهدی اختیاری در سال قبل از خصوصی سازی منفی است و این ارقام با عملکرد شرکت ها بعد از خصوصی سازی رابطه منفی دارد. در نتیجه بهبود عملکرد مالی بعد از خصوصی سازی تحت تاثیر انتخاب روشهای حسابداری در دوره قبل از خصوصی سازی قرار می گیرد. به بیان دیگر مدیران در دوره خصوصی سازی با استفاده از رفتار فرصت طلبانه موجب بیش نمایی موفقیتهای مالی ناشی از خصوصی سازی می شوند. او همچنین به بررسی رابطه بین برخی جنبه های راهبردی شرکتی با هموارسازی سود در سه سطح سود ناخالص، سود عملیاتی و سود خالص پرداخت. نتایج پژوهش نشان داد کیفیت حسابرسی بر هموارسازی سود در هر سه سطح، درصد اعضای غیرموظف هیئت مدیره بر هموارسازی سود در سطح سود ناخالص و مالکیت نهادی و مدیریتی بر هموارسازی سود عملیاتی و خالص موثر است.

چان و همکاران (۲۰۰۴) رابطه ی محتوای اطلاعاتی کیفیت سود را با بازده آینده سهام بررسی کردند و به این نتیجه رسیدند که میان ارقام تعهدی و بازده آینده سهام رابطه ی منفی وجود دارد. همچنین کیفیت ارقام تعهدی بر هزینه ی تامین مالی اثر می گذارد. افزون بر این، هزینه ی سرمایه شرکتها دارای ارقام تعهدی با کیفیت پایین، بیشتر است. لوگی (۲۰۰۴) در تحقیق خود کیفیت سود را با توجه به چارچوب مفهومی هیات تدوین استانداردهای حسابداری مالی آزمون کرد و به این نتیجه رسید که کیفیت سود شرکتها هنگامی که میزان مالکیت نهادی در آنها افزایش یابد، بهبود خواهد یافت. در این صورت ارقام تشکیل دهنده سود شرکتها از مربوط بودن و قابلیت اتکای بالاتری برخوردار خواهند بود. وی همچنین در تحقیق خود به بررسی معیارهای ارزیابی کیفیت سود پرداخت و نشان دادند که کیفیت سود علاوه بر معیارهای متداول به نوع و میزان قراردادهای منعقد بر اساس اطلاعات حسابداری نیز بستگی دارد.

تحقیقات داخلی

آزادی و همکاران (۱۳۹۳)، به بررسی بررسی تاثیر ویژگی های کیفی پایداری، قابلیت پیش بینی و ضریب واکنش اطلاعات سود بر بازده مورد انتظار سهامداران پرداخته اند. در این تحقیق تأثیر سه ویژگی کیفی سود شامل پایداری، قابلیت پیش بینی و ضریب واکنش اطلاعات سود با استفاده از اطلاعات مالی ۹۱ شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران بین سال های ۱۳۸۱ تا ۱۳۹۱ بر بازده سهام عادی مورد آزمون قرار گرفته است. یافته های تحقیق، عدم وجود رابطه ی معنادار بین ویژگی های کیفی سود و بازده مورد انتظار سهامداران را تأیید می کند.

خواجوی و ناظمی (۱۳۸۴) ارتباط بین کیفیت سود و بازده سهام را با تاکید بر نقش ارقام تعهدی بررسی کردند. بر اساس یافته های تحقیق میانگین بازده سهام شرکت ها، تحت تاثیر میزان ارقام تعهدی و اجزای مربوط به آن قرار نمی گیرند.

تحقیق شهره بشر و تحقیق سیلواری و تحقیق آقاجانی که تاثیر خصوصی سازی (اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی) را بر معیارهای حسابداری مورد آزمون قرار داده اند ولی این تحقیق مانند تحقیق آقاجانی، تاثیر آنرا بر معیار اقتصادی تعدیل شده نیز مورد آزمون قرار داده است و به این نتیجه رسیده که تاثیر خصوصی سازی (اجرای اصل ۴۴ قانون اساسی) بر

معیار اقتصادی بیشتر از تاثیر آن بر معیار اقتصادی تعدیلی است. واگذاری فعالیتهای اقتصادی به بخش خصوصی و کناره گیری دولت از فعالیتهای اقتصادی اخیراً به عنوان یکی از راههای حل برای اقتصاد و افزایش رشد در ایران عنوان شده است و این حرکت که در واقع در جهت بازگرداندن فعالیتهای دولتی شده به بخش خصوصی صورت می پذیرد می تواند تحولاتی بنیادی در نحوه و ماهیت حرکتهای اقتصادی بوجود آورد (میری، ۱۳۷۳).

در پژوهش ایمانی و همکاران (۱۳۹۱)، تأثیر خصوصی سازی بر عملکرد مالی و عملیاتی بنگاه های مشمول واگذاری، نشان می دهد که خصوصی سازی هیچ تأثیر معناداری بر عملکرد مالی و عملیاتی شرکت های واگذار شده نداشته است. نوروش و مجیدی (۱۳۸۴) در تحقیقی رابطه ی کیفیت سود و هزینه ی سرمایه را در شرکت های بورسی ایران بررسی کردند. نتایج تحقیق نشان داد که در دوره ی مورد آزمون (۱۳۷۸-۱۳۸۲) به استثنای سال ۱۳۷۹ رابطه ی معکوسی بین کیفیت سود و هزینه ی سرمایه وجود دارد.

رفیعی (۱۳۷۴) در تحقیقی باعنوان بررسی مقایسه ای عملکرد شرکت های واگذار شده به بخش خصوصی قبل و بعد از واگذاری انجام داده و تغییرات نسبتهای مالی و تغییرات ارزش افزوده اقتصادی را مورد مطالعه قرار داده است و به این نتیجه رسیده که عملکرد شرکتهایی که به بخش خصوصی واگذار شده اند بعد از واگذاری، مطلوب تر از قبل از واگذاری بوده است.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف و روش تحقیق به شرح زیر می باشد:

الف) این پژوهش از نظر هدف از نوع تحقیقات کاربردی است. تحقیق کاربردی، تحقیقی است که هدف آن توسعه دانش کاربردی در یک زمینه خاص است. به عبارتی دیگر، تحقیقات کاربردی به سمت کاربرد علمی دانش هدایت می شود. (سرمد و همکاران، ۱۳۸۵)

ب) این پژوهش از نظر روش تحقیق، یک تحقیق توصیفی است. روش مورد استفاده این تحقیق همبستگی می باشد. تحقیق همبستگی به مطالعات و پژوهش هایی اطلاق می شود که قصد آنها کشف یا روشن ساختن روابط از طریق استفاده از همبستگی است (سرمد و همکاران، ۱۳۸۵).

این تحقیق با توجه به عدم امکان کنترل کلیه متغیرهای مربوط نمی تواند از نوع تحقیقات تجربی محض باشد اما با توجه به تجزیه و تحلیل اطلاعات گذشته، این تحقیق از نوع تحقیقات شبه تجربی است. همچنین، با توجه به اینکه نتایج بدست آمده از تحقیق به حل یک مشکل یا موضوع خاص می پردازد، از لحاظ هدف کاربردی و از لحاظ روش نیز از نوع تجزیه و تحلیل همبستگی با رویکرد رگرسیونی است.

فرضیه های تحقیق

فرضیه اصلی: بین کیفیت سود بانکها قبل از خصوصی سازی و بعد از آن، رابطه معناداری وجود دارد.

فرضیه های فرعی:

۱. بین کیفیت ارقام تعهدی قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معنا داری وجود دارد.
 ۲. بین پایداری سود قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معنا داری وجود دارد.
 ۳. بین کیفیت قابلیت پیش بینی کنندگی سود قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معنا داری وجود دارد.
- فرضیه اصلی پژوهش در این تحقیق در صورتی تایید خواهد شد که حداقل دو مورد از فرضیات فرعی تایید گردد.

جامعه و نمونه ی آماری

جامعه آماری این تحقیق شامل کلیه بانک های فعال بورس اوراق بهادار تهران طی سال های ۱۳۹۲ الی ۱۳۹۷ می باشد و با تعدیل این جامعه با استفاده از مجموعه ای از محدودیت ها که در ادامه ذکر شده اند، نمونه آماری مشخص گردیده است.

الگوی تحقیق

متغیرهای این پژوهش به دو گروه طبقه بندی می شود:

متغیرهای وابسته:

- الف) کیفیت ارقام تعهدی بانک - X در دوره های زمانی قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی
- ب) قابلیت پیش بینی کنندگی سود بانک - X در دوره های زمانی قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی
- ج) میزان پایداری سود بانک - X در دوره های زمانی قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی

متغیر مستقل:

در این پژوهش خصوصی سازی بانک به عنوان متغیر مستقل در نظر گرفته شده است. مفهوم خصوصی سازی بر وجود دو حوزه خصوصی و عمومی دلالت دارد که معنای آن تحول و نقل و انتقال دارایی ها، تصدی ها و مدیریت ها بین این دو عرصه است؛ و معیارهای سنجش متغیرهای مستقل قبل و بعد از خصوصی سازی مقایسه خواهند شد.

تعریف عملیاتی و نحوه محاسبه متغیرهای پژوهش:

کیفیت ارقام تعهدی یکی از متغیر مستقل این تحقیق ارقام تعهدی اختیاری است که ابتدا کل ارقام تعهدی (TACA) به صورت زیر اندازه گیری می شود:

$$TACA_{it} = EARNINGS_{it} - CASH FLOWS_{it} \quad (1)$$

در اینجا:

$TACA_{it}$ = کل ارقام تعهدی واقعی

$EARNINGS_{it}$ = سود ناشی از فعالیتهای عملیاتی

$CASH FLOWS_{it}$ = خالص وجه نقد ناشی از فعالیتهای عملیاتی

(i) شرکت مورد نظر

(t) سال مورد نظر

برای جداسازی بخش اختیاری از کل اقلام تعهدی از الگوهای مختلفی استفاده می شود. این تحقیق الگوی تعدیل شده جونز & دیچوو، اسلوان و سوونی (۱۹۹۵) را مدنظر قرار داده است

$$TACC_{it} = \alpha_0 + \alpha_1(\Delta REN_{it} - \Delta AR_{it}) + \alpha_2 PPE_{it} + \alpha_3 ROA_{it} + V_{it} \quad (2)$$

که در اینجا:

$TACC_{it}$ = اقلام تعهدی اختیاری

ΔREN = تغییر در درآمد فروش

ΔAR = تغییر در حسابهای دریافتی

PPE = دارایی های ثابت مشهود

ROA = بازده دارایی ها

V_{it} = جزء اخلاص () باقیمانده شرکت

در این مدل، تمام متغیرها، بر میانگین دارایی های عملیاتی تقسیم شده اند

$$DAC = TACA - TACC \quad (3)$$

DAC بالا، نشانگر کیفیت پایین اقلام تعهدی می باشد. مقایسه این متغیر با استفاده از آزمون T قبل و بعد از خصوصی سازی نشانگر تغییر کیفیت اقلام تعهدی یا یکنواختی آن است که جهت تایید یا رد فرضیه فرعی اول مورد استفاده قرار می گیرد.

پایداری سود: پایداری سود INVPERS و توان پیش بینی سود از طریق معادله زیر برآورد می شود:

$$Earnings_{it} = \alpha_0 + \alpha_1 Earnings_{it-1} + V_{it} \quad (4)$$

که در آن:

$Earnings$ = سود عملیاتی شرکت ا در دوره t

ضریب متغیر توضیحی $Earnings_{it-1}$ در معادله فوق که یک مدل خود رگرسیون مرتبه اول است، معرف پایداری سود است. این مدل بصورت چرخشی (تناوبی) برای مدت ۶ سال برآورد می شود تا پایداری سود هر سال ارزیابی شود. وقتی مقدار بدست آمده برای ضریب متغیر توضیحی a_1 به عدد یک نزدیکتر باشد، پایداری سود بیشتر و وقتی به صفر نزدیکتر باشد، پایداری سود کمتر و موقتی بودن سود بیشتر است. در این تحقیق فرض بر این است که هر چه مقدار بدست آمده برای هر یک از ویژگیهای کیفی سود، بزرگتر باشد بیانگر کیفیت پایین سود است لذا برای هماهنگ کردن مقدار این متغیر با سایر متغیرها از پارامتر اتورگرسیون مرتبه اول منفی استفاده خواهد شد.

برای بررسی فرضیه فرعی دوم با استفاده از آزمون T معیار پایداری سود قبل و بعد از خصوصی سازی مقایسه می گردد. **قابلیت پیش بینی سود:** معکوس توان پیش بینی سود را نیز به عنوان مجذور خطای برآوردی از معادله زیر تعریف می کنیم

$$INVPRED = \sqrt{V_{it}} \quad (5)$$

در این مدل پس از برآورد معادله پایداری سود ریشه مجذور خطا محاسبه و ارزش های بیشتر (کمتر) به دست آمده دلالت بر کمتر (بیشتر) بودن قابلیت پیش بینی سود دارد. در این تحقیق، قابلیت پیش بینی سود با استفاده از مدل فوق برآورد می شود. در نتیجه، بالاتر بودن ارزش های DAC, INVPERS, INVPRED نشانگر کیفیت پایین سود می باشند

نتایج تحقیق

آمار توصیفی

در این بخش آماره های توصیفی مربوط به متغیرهای این تحقیق ارائه می شود. در این تحقیق داده های مرتبط با ۳ بانک در ۶ سال مختلف (۸۵ تا ۹۰) از بورس اوراق بهادار تهران جمع آوری شده است.

جدول ۱ آماره های توصیفی مدل اول

	TACA	EARNINGS	CASHFLOWS
مشاهدات دد	18	18	18
دست رر	0	0	0
کمبود	-9055325.1667	656131.3889	9711456.5556
میانگین	-8488431.0000	1749212.0000	11181072.0000
میانه	147141786914211.900	22247205117279.540	157323817221823.100
واریانس	-29998029.00	-16331151.00	-9828224.00
کمترین ممدار	15650118.00	5821894.00	32334591.00
بیشترین ممدار	-162995853.00	11810365.00	174806218.00
جمع			

جدول ۲ آماره های توصیفی مدل دوم

	TACA	ΔREN	ΔAR	PPE	ROI	DAC
مشاهدات	18	18	18	18	18	18
دست‌رر	0	0	0	0	0	0
کمبود						.1694
میانگین	.1944	4213940.0000	56903664.7778	15350225.2222	.0017	.1600
یانه		3307483.5000		13330257.5000	.0000	
واریانس	.2000		41980845.0000			.021
کمترین		18612720817006.590		24487402061686.300	.000	-.16
مهمار			4655062762394157.000	11192154.00	-.03	.56
بیشترین	.19	-370731.00		30993270.00	.01	
مهمار			-42641236.00			3.05
جمع	-.09	18087371.00		276304054.00	.03	
			282922006.00			
	.60	75850920.00				
			1024265966.00			
	3.50					

با توجه به نتایج بدست آمده از آماره‌های توصیفی متغیرهای تحقیق میتوان بیان کرد که کلیه متغیرها از توزیع مناسبی برخوردار هستند.

آمار استنباطی

مدل های تحقیق حاضر خطی چندمتغیره می باشد که ابتدا تحلیل رگرسیون انجام می گیرد و سپس با استفاده از آزمون t به مقایسه نتایج حاصل می پردازیم.

بررسی فرضیه های تحقیق:

فرضیه اول:

بین کیفیت ارقام تعهدی قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج آزمون T برای متغیر DAC که معرف کیفیت ارقام تعهدی می باشد در جدول ۳ ارائه شده است:

جدول ۳ (نتایج حاصل از آزمون تی)

	آزمون لونت		آزمون تی						
	آماره F	سطح معنی داری	آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری	تفاوت میانگین	Std. Error Differe nce	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
برابری واریانس ها	1.613	.222	.564	16	.581	.03889	.06899	-	.18514
کیفیت ارقام			.564	10.277	.585	.03889	.06899	-	.19205
نابرابری واریانس ها تعهدی								.11427	

ذکر این نکته ضروری است که آماره آزمون T برای مقایسه میانگین دو نمونه مستقل هنگامی که واریانس دو نمونه برابر است با زمانی که دو نمونه واریانس های متفاوتی دارند، یکسان نخواهد به همین دلیل قبل از این آزمون باید بدانیم که آیا $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ برقرار است. منظور از آزمون لونت استفاده می کنیم. ایچ آزمون لونت در قالب آماره F و سطح معنی داری (sig) در ستون های دوم و سوم بیان شده که اگر $\text{sig} > 0,05$ باشد فرض صفر رد نمی شود یعنی دو نمونه مستقل دارای واریانس یکسان هستند که در اینجا چون $\text{sig} > 0,05$ است پس فرض نابرابری واریانس ها رد می شود و برای تحلیل از سطر اول استفاده می شود. از آنجایی که سطح معنی داری آزمون T بتر از 0,05 است. پس میانگین دو جامعه برابر است که بدین معناست که کیفیت ارقام تعهدی در دوران قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی یکسان است. بنابراین فرضیه اول رد می شود.

فرضیه دوم:

بین پایداری سود قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معنا داری وجود دارد. برای آزمون این فرضیه از آزمون t استفاده می گردد. که ابتدا با استفاده از معادله رگرسیون معیار پایداری سود محاسبه میشود که معیار آن ضریب متغیر توضیحی $Earnings_{it}$ می باشد که هرچه مقدار آن بیشتر باشد نشان دهنده سود پایدار و کیفیت پایین سود میباشد و در نهایت مقایسه ای بین پایداری سود قبل و بعد از خصوصی سازی با استفاده از آزمون T صورت می گیرد. که ابتدا نتایج حاصل از رگرسیون و مفروضات آن بیان می شود. مدل مورد استفاده برای بررسی پایداری سود:

$$Earnings_{it+1} = \alpha_0 + \alpha_1 Earnings_{it} + V_{it}$$

بررسی نرمال بودن متغیر وابسته:

جدول ۴ نتیجه آزمون کولموگوروف اسمیرنوف، متغیر وابسته: Earnings

Earnings	تعداد	
18		
656131.3889	میانگین	متغیرهای توزیع نرمال
4716694.29975	انحراف معیار	
.303	قدر مطلق	
.198	مثبت	بیشترین انحراف
-.303	منفی	
1.286	کولموگوروف اسمیرنوف	
.073	سطح معنی داری	

تجزیه و تحلیل مدل پایداری سود و ضرایب مورد نظر

خلاصه نتایج مربوط به تحلیل مدل‌های رگرسیون مربوط به برآورد ضریب پایداری سود برای سالهای مورد نظر (۸۵-۹۰) در جدول زیر آورده شده است

جدول ۵ اطلاعات مربوط به مدل پایداری سود

سال مورد نظر	مقدار ثابت	ضریب همبستگی - پایداری	ضریب چندگانه سود	ضریب تعیین	ضریب تعیین تعدیل شده	آماره دورین واتسون	سطح معنی داری تحلیل واریانس
85	-451133.662	.996a	.991	.983	1.834	.059	
86	3065150.230	.431a	.186	-.629	2.019	.717	
87	2388441.404	.882a	.777	.555	2.765	.313	
88	3276939.067	.092a	.008	-.983	1.889	.942	
89	-	.997	.994	.988	2.291	.050	
	5320278.615						
90	9685465.835	.576a	.331	-.337	2.138	.610	

نتیجه آزمون T برای مقایسه پایداری سود (همبستگی چند گانه در هر یک از مدل‌های فوق) در زیر آمده است:

جدول ۶ نتایج حاصل از آزمون تی

	آزمون لونت		آزمون تی						
	آماره F	سطح معنی داری	آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری	تفاوت میانگین	Std. Error Difference	95% Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
برابری واریانس ها	.275	.628	.685	4	.531	.21467	.31324	-	1.08436
پایداری سود			.685	3.464	.536	.21467	.31324	.65503	1.14012
نابرابری واریانس ها								.71079	

ذکر این نکته ضروری است که آماره آزمون T برای مقایسه میانگین دو نمونه مستقل هنگامی که واریانس دو نمونه برابر است با زمانی که دو نمونه واریانس های متفاوتی دارند، یکسان نخواهد به همین دلیل قبل از این آزمون باید

بدانیم که آیا $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ برقرار است. بدین منظور از آزمون لونت استفاده می کنیم. یج آزمون لونت در قالب آماره F و سطح معنی داری (sig) در ستون های دوم و سوم بیان شده که اگر $\text{sig} > 0,05$ باشد فرض صفر رد نمی شود یعنی دو نمونه مستقل دارای واریانس یکسان هستند. که در اینجا چون $\text{sig} > 0,05$ است پس فرض نابرابری واریانس ها رد می شود و برای تحلیل از سطر اول استفاده می شود. از آنجایی که سطح معنی داری آزمون T بتر از 0,05 است. پس میانگین دو جامعه برابر است که بدین معناست که پایداری سود در دوران قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی یکسان است.

فرضیه سوم:

بین کیفیت قابلیت پیش بینی کنندگی سود قبل از خصوصی سازی و بعد از آن رابطه معنا داری وجود دارد.

قابلیت پیش بینی سود: معکوس توان پیش بینی سود را نیز به عنوان مجذور خطای برآوردی از معادله زیر تعریف می کنیم.

$$\text{INVPRED} = \sqrt{V_{it}}$$

در این مدل پس از برآورد معادله پایداری سود ریشه مجذور خطا محاسبه و ارزشهای بیشتر (کمتر) به دست آمده دلالت بر کمتر (بیشتر) بودن قابلیت پیش بینی سود دارد. در این تحقیق، قابلیت پیش بینی سود با استفاده از مدل فوق برآورد میشود. بر این اساس ضریب تعیین ناشی از برآورد مدل قبلی معرف قابلیت پیش بینی سود در نظر گرفته می شود.

برای مقایسه قابلیت پیش بینی کنندگی سود ابتدا برای هر سال یک مدل رگرسیون برآورد میگردد که در قسمت قبل نتایج آن آورده شده است و سپس برای هر سال مقدار واقعی متغیر با مقدار برآوردی آن مقایسه میشود که مابه تفاوت آنها پسماند مدل برای هر سال میباشد که ریشه آن پسماند، معیار پیش بینی کنندگی سود میباشد که برای بررسی تاثیر خصوصی سازی بر آن از آزمون T استفاده می گردد.

نتیجه آزمون T برای مقایسه پیش بینی کنندگی سود در زیر آمده است:

جدول ۷ نتایج حاصل از آزمون تی فرضیه

	آزمون لونت		آزمون تی						
	آماره F	سطح معنی داری	آماره T	درجه آزادی	سطح معنی داری	تفاوت میانگین	Std. Error Difference	Confidence Interval of the Difference	
								Lower	Upper
برابری واریانس ها	2.788	.114	-2.520	16	.023	803.66667	318.90258	-	-
پایداری سود								-	-
نابرابری واریانس ها			-2.520	12.743	.026	803.66667	318.90258	1479.70994	127.62339
								1494.02765	113.30568

ذکر این نکته ضروری است که آماره آزمون T برای مقایسه میانگین دو نمونه مستقل هنگامی که واریانس دو نمونه برابر است با زمانی که دو نمونه واریانس های متفاوتی دارند، یکسان نخواهد به همین دلیل قبل از این آزمون باید بدانیم که آیا $H_0: \sigma_1^2 = \sigma_2^2$ برقرار است. بدین منظور از آزمون لونت استفاده می کنیم. نتایج آزمون لونت در قالب آماره F و سطح معنی داری (sig) در ستون های دوم و سوم بیان شده که اگر $\text{sig} > 0,05$ باشد فرض صفر رد نمی شود یعنی دو نمونه مستقل دارای واریانس یکسان هستند. که در اینجا چون $\text{sig} > 0,05$ است پس فرض نابرابری واریانس ها رد می شود و برای تحلیل از سطر اول استفاده می شود. از آنجایی که سطح معنی داری آزمون T کوچکتر از 0,05 است. پس میانگین دو جامعه برابر نیست که بدین معناست که پایداری سود در دوران قبل از خصوصی سازی و بعد از خصوصی سازی متفاوت است. که با توجه به جدول ۷ در دوران بعد از خصوصی سازی قابلیت پیش بینی کنندگی سود بیشتر است.

با توجه به نتایج حاصل از سه فرضیه فوق و رد شدن دو مورد از آنها فرضیه اصلی نیز رد میشود.

نتیجه گیری

بررسی ارتباط بین کیفیت سود بانکها قبل از خصوصی سازی و بعد از آن از اهمیت خاصی برخوردار است. سود ارائه شده حسابداری یکی از اقلام مهم صورتهای مالی است که از طرف بسیاری از افراد ذینفع به عنوان مبنایی برای تصمیم گیری و پیش بینی مورد استفاده قرار می گیرد. در این پژوهش سعی شده است تا از چند مدل مختلف به منظور بررسی ارتباط بین کیفیت سود بانکها قبل از خصوصی سازی و بعد از آن استفاده شود.

برای بررسی این موضوع ما از اطلاعات مربوط به سه بانک ملت، تجارت و صادرات که طی چند سال تحقیق خصوصی شده اند برای سالهای مالی ۱۳۸۵-۱۳۹۰ استفاده کرده ایم.

این تحقیق از نوع کاربردی و توصیفی پس رویدادی است و برای آزمون فرضیه های پژوهشی از رگرسیون چند متغیره داده های ترکیبی و برای مقایسه نهایی کیفیت سود قبل و بعد از خصوصی سازی از آزمون T استفاده شده است.

در این تحقیق این موضوع مورد بررسی قرار گرفت که آیا کیفیت سود بانکها در نتیجه خصوصی سازی بانکها تغییر کرده است که معیار کیفیت سود در این تحقیق عبارتند از کیفیت اقلام تعهدی، قابلیت پیش بینی سود و پایداری سود. نتایج این تحقیق نشان می دهد که کیفیت اقلام تعهدی و پایداری سود قبل و بعد از خصوصی سازی تغییری نکرده است و تنها قابلیت پیش بینی کنندگی سود افزایش یافته است که با توجه به رد شدن دو فرضیه از سه فرضیه فرعی تحقیق، فرضیه اصلی که بیان میکند بین کیفیت سود بانکها قبل از خصوصی سازی و بعد از آن، رابطه معناداری وجود دارد نیز رد می شود.

منابع و مآخذ

- ۱- آزادی، کیهان، نوش آذر، محسن، ابراهیمیان، محمدتقی و سعید بالابندی. (۱۳۹۳)، بررسی تاثیر ویژگی های کیفی پایداری، قابلیت پیش بینی و ضریب واکنش اطلاعات سود بر بازده مورد انتظار سهامداران، اولین کنفرانس بین المللی اقتصاد، مدیریت، حسابداری و علوم اجتماعی، رشت
- ۲- آذر، عادل و مومنی، منصور. (۱۳۸۸)، آمار و کاربرد آن در مدیریت، جلد دوم (تحلیل آماری)، چاپ سیزدهم
- ۳- ثقفی، علی و کردستانی، غلامرضا. (۱۳۸۳). "بررسی وتبیین رابطه بین کیفیت سود و واکنش بازار به تغییرات سود نقدی"، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۳۷، صص ۵۱-۷۲
- ۴- خورشید، صدیقه. (۱۳۸۷)، "فراتر از خصوصی سازی، تاملی بر اصل ۴۴ قانون اساسی"، ماهنامه تدبیر. ش ۱۸
- ۵- خواجهی، شکرالله و ناظمی، امین. (۱۳۸۴). "بررسی ارتباط بین کیفیت سود و بازده سهام باتاکید بر نقش ارقام تعهدی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، بررسی های حسابداری و حسابرسی، شماره ۴۰، صص ۶۰-۳۷
- ۶- رحیمیان، نظام الدین و جعفری، محبوبه (۱۳۸۵)، "معیارها و ساختارهای کیفیت سود"، مجله حسابداری، ش ۱۷۴
- ۷- سرمد، زهره، بازرگان، عباس و الهه حجازی (۱۳۸۲)، روش های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: انتشارات آگاه
- ۸- سوری، علی. (۱۳۹۰)، اقتصاد سنجی همراه با کاربرد، نشر فرهنگ شناسی، چاپ پنجم
- ۹- سدیدی، مهدی. و ثقفی، علی. (۱۳۹۱) "محافظه کاری حسابداری و تاثیر کیفیت سود بر بازار داراییها و بازده سهام"، مجله دانش حسابداری، سال دوم، صفحه ۱۳۷-۱۵۴
- ۱۰- عسگری، محمدرضا و مرادیان، هاجر (۱۳۹۲) "ارزیابی عملکرد بانک های خصوصی قدیم و جدید"، مرکز خبری بانک و بیمه، ایران.
- ۱۱- مومنی، منصور و علی فعال قیومی (۱۳۹۰)، تحلیل آماری با استفاده از SPSS، نشر مولف، تهران.
- ۱۲- مجتهدزاده، ویدا و اثنی عشری، حمیده (۱۳۹۱). "رابطه کیفیت سود با نظام راهبری شرکتی و اصلاح قوانین و مقررات در شرکتهای دولتی واگذار شده از طریق خصوصی سازی".
- ۱۳- مجتهد زاده. ویدا (۱۳۹۰). "رابطه نظریه نمایندگی و مالکیت مدیریت در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، تحقیقات حسابداری و حسابرسی (۲) ۱۰، صص ۳۳-۴.
- ۱۴- نوبتی، علیرضا. (۱۳۸۷) "تبیین نقش خصوصی سازی در بانک و بانک در خصوصی سازی"، ماهنامه بانک و بورس. ش ۳۱ و ۳۲.
- ۱۵- نوروش، ایرج و مجیدی، رضا (۱۳۸۴). "بررسی رابطه بین کیفیت سود وهزینه سرمایه در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، حسابداری برق، شماره ۴۳.

۱۶- احمدوند، محمدرحیم، سال ۱۳۸۱، "روش های مهم و متداول خصوصی سازی و عملکرد آنها طی سالهای ۷۰-۷۹"، مجله اقتصادی، دوره نهم.

۱۷- میری، سیدحسین، سال ۱۳۷۳، "تاثیر خصوصی سازی بر کارایی شرکتهای تولیدی خصوصی شده در بورس اوراق بهادار تهران"، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران

۱۸- رفیعی، مهدی، سال ۱۳۷۴، "بررسی مقایسه ای شرکت های واگذارشده به بخش خصوصی قبل و بعد از واگذاری در روند خصوصی سازی در ایران" پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس

19-Ahmed,A. (2004). "Does the market reaction to equity issues depend on earnings quality?", financial management association(FMA) doctoral student seminar, new Orleans,Louisiana.

20-Braua, A. (2006). "using the FASB qualitative characteristics in earning quality measures", pro Quest information and learning company,

21-Chan,K. Chan,L. Jegadeesh, N. Lakinishok,J. (2004). " earnings quality and stock returns", working paper university of Illinois at urbana –champaign-department of finance,p.50.

22-Francis J. Schipper K. and Vincent L. (2005), Earnings and Dividends Informativeness When Cash Flow Rights Are Separated from Voting Rights, in Journal of Accounting and Economics, 39, 329-360.

25- Mira, D. and J.Oner. (1995), "Divided Initiation Announcement Effects and Firm Information Enviromet", Journal of Business, Finance and ccounting 22,351-375.

Investigating the Impact of Privatization on the Quality of Profit Reported Before and After Transfer to Banks Accepted in the Tehran Stock Exchange

Nasrin Siadati ¹

Date of Receipt: 2020/06/22 Date of Issue: 2020/07/06

Abstract

One of the most important factors for the survival and continuity of activities in non-profit organizations is the operating profit factor. Despite the entry of state-owned banks in the stock exchange since 2009, little research has been done on the evaluation of banks' performance before and after entering the stock exchange. Private banks are before and after the transfer. For this purpose, the relationship between each of the dimensions of profit quality (including: quality of commitment items, profit sustainability and profit predictability) has been studied before and after privatization in the form of research hypotheses. To investigate this issue, the information of three banks, Mellat, Tejarat and Saderat, has been used. This research is an applied and descriptive post-event type and multivariate regression has been used to test the research hypotheses and T-test has been used to finally compare the quality of profit before and after privatization. The data analysis tool in this study was SPSS software. The results show that the quality of commitment items and the stability of profits before and after privatization have not changed, but the predictability of profits has increased.

Keywords

Profit quality, privatization, commitment items, profit sustainability, profit forecasting

1. Financial expert (n.siadati@gmail.com)

